

Mivel a skandináv és szláv mitológia, valamint Tolkien és Sapkowski életműve nem szakterületem, bírálatom főleg érveléstechnikai, általános tartalmi és formai jegyeket érint. Remélem, hogy a pályázó építő jellegűnek tartja majd kritikámat. Mindenek előtt arra biztatom őt, hogy folytassa kutatását és fejlessze tovább tanulmányát, hiszen szemlélatomást már rengeteg munka van benne.

A téma eredetisége, újdonsága, fontossága, a felvetett problémák újszerűsége (4)

A pályamű több szempontból is hiánypótló. „Andrzej Sapkowski neve a magyar fantasy-olvasók körében jószerivel ismeretlen”, állítja a szerző, és igaza van: Tolkien regényeit én is olvastam, azonban Sapkowskit egyáltalán nem ismerem. Az ismeretterjesztés és a tudományos disszemináció felől vizsgálva tehát a szerző többek között arra vállalkozik, hogy bevezessen egy ismeretlen lengyel író a hazai tudományos életbe, és ez hasznosnak tekinthető.

Bár a címben megfogalmazott kérdés elsőre túl ambiciózusnak hangzik, a dolgozat végül szűkebb keretek között mozog, emiatt érdemes lenne pontosítani a címet. A dolgozatnak nincs vezérfonala (talán a cím pontosításával és némi átdolgozással ezen lehet javítani), a bevezetőben több kérdésfelvetés elhangzik, azonban nincs egy kiemelt probléma, és a kérdések többsége túl általános (pl. „mi a fantasy?” „skandináv mitológiai összefüggések”), és inkább a hiányzó elméleti bevezetőhöz kellene tartozniuk. Úgy gondolom, hogy a számtalan kérdésfelvetés közül érdemes volna egyet kiemelni és nagyon pontosan kifejteni. Az ukrán népmesék hatása Gogolra, majd Gogol hatása Sapkowskira (amennyiben valóban hatástörténetről és tudatos utalásokról beszélünk), vagy a szláv mitológiai stryga alakja Zmorskinál és Sapkowskinál mind olyan izgalmas és lebilincselő filológiai kérdések, amelyek önálló OTDK-dolgozat kiindulópontját képezhetnék.

A dolgozat új eredményei. Mennyiben sikerült megvalósítani a célkitűzést? és A szerző önálló gondolatainak, következtetéseinek megalapozottsága (4–3)

A dolgozat új eredményei közé tartoznak a skandináv és szláv mitológiai utalások Tolkien és Sapkowski műveiben. Azonban nem derül ki, hogy ezek közül melyek a szerző felfedezései, és melyek azok, amelyek már ismertek a szakterületen. A bibliográfiában számos olyan címet találunk, amelyek arra utalnak, hogy a pályázó nem egyedül foglalkozott a témával (pl. Wettstein 2002, Mironova 2019, Füzessy Tamás kurzusa), tehát a szövegben pontosan meg kellene adni, hogy mi az átvétel és mi az új eredmény. A dolgozat ezeken kívül a sorstudat kérdéskörét taglalja a vizsgált művekben, azonban az okfejtés elméletileg nem kellően alátámasztott. Nem világos például, hogy a determinizmust preszókratikus, arisztotelészi, leibnizi, laplace-i stb. értelemben használja-e. A pályázó ugyan megállapít bizonyos súlypontokat, azonban nem magyarázza meg, *miért* tekinti őket fontosnak (pl. „A kutatásom fő témáját képző sorstudat szempontjából ez egy fontos mozzanat.”).

A dolgozatban három fő problémát lehet elkülöníteni:

1. Skandináv/szláv mitológiai utalások Tolkien és Sapkowski műveiben (erre utal a cím is).
2. A fantasy műfajának státusza és mibenléte.
3. A sors kérdésköre a mitológiákban és Tolkien és Sapkowski műveiben.

A legsikeresebben az első kérdést sikerült megválaszolni egy-egy izgalmas példán keresztül. A második (amely egyébként a legkifejtetlenebb a dolgozatban) külön tanulmányt érdemelne, a harmadik pedig annyira szerteágazó, hogy doktori disszertáció témája lehetne.

A téma szakirodalmának és a forrásainak ismerete, használata (+bibliográfia és hivatkozások formázása) (3)

A szakirodalom bőséges és kielégítő, talán nagyobb súlyt kaphatott volna a skandináv és szláv mitológia szakirodalmára, amelyből csak néhány tételt tartalmaz a bibliográfia. Bár Hutterer *A germán nyelvek* c. írása kiemelkedő, azóta már számos más, korszerű monográfia született a germán nyelvek történetéről (lásd pl. König, Ekkehard; van der Auwera, Johan: [*The Germanic languages*](#)).

London: Routledge, 1994 és Wayne Harbert: *The Germanic Languages*, Cambridge: CUP, 2007), itt érdemes volna szakterületi konzulenssel értekezni.

Nem világos, hogy miért döntött úgy a pályázó, hogy Sapkowski és Tolkien műveit hol eredetiben, hol fordításban használja fel az elemzéshez, hiszen úgy tűnik, angolul és lengyelül is egyaránt ért. A 23–24. oldalon ugyan egy esetben megindokolja, hogy miért az angol nyelvű fordításokra támaszkodik, a bibliográfiában mégis szerepelnek Sapkowski bizonyos műveinek magyar kiadásai. Gogol Вий című novellájának van magyar fordítása, nem értem, hogy a szerző miért nem használta fel, vagy jelezte, hogy tud róla.

A hivatkozások gyakran nem egységesek, olykor hiányoznak bizonyos adatok (legtöbbször az oldalszám), ugyanez vonatkozik a bibliográfia címleírásaira. A dolgozat egészére vonatkozó általános észrevételem a hivatkozások tekintetében az, hogy a szövegben rengeteg forrásmegjelölés hiányzik, bár sok helyen érezhető, hogy a szerző a szakirodalmi megállapításokat összegzi. Ez rendkívül súlyos hiba, szakdolgozat esetében a beadott munka értékelhetőségét is kétségesse teszi. A behúzások, az idézőjelek használata, a térközök sem egységesek. Olykor hiányoznak hivatkozások („antropológusok, társadalomkutatók, pszichológusok hangsúlyozzák” – ki és hol?; „a fantasyt pedig egy-két jeles kutatótól eltekintve” – milyen kutatók és hol?; „felmerültek olyan elemzések” – milyen elemzések?), máskor hibás helyen szerepelnek. A kevésbé ismert vagy speciális szakterülethez tartozó fogalmak (pl. pándeterminizmus, fatalizmus) esetében általában hiányzik a pontos definíció (lehet akár lábjegyzetben is) és az átvétel forrása. A paleográfiai emlékek esetében szükség lenne pontosabb hivatkozásra (pl. „Egyetlen kötet maradt csak fenn az eredeti műből, az is egy tűzvész miatt megperzselődve” – az ún. Nowell Codexre gondol a szerző, amelynek része a Cotton MS Vitellius A XV, ahol a *Beowulf* is megtalálható? Ugyanide tartozik a Codex Regius ill. a Próza Edda legrégebbi kézirata, ahol meg lehetett volna adni a Codex Upsaliensist, mindenesetre ezeket valahogyan egységesíteni kellene, előtte pedig konzultálni egy hozzáértővel, vagy elhagyni ezeket a részeket). A *Beowulf*ot nem csak Tolkien fordította le modern angolra: az 1920-as években, amikor Tolkien változata elkészült, már több friss angol nyelvű fordítás is rendelkezésre állt (<http://beowulf.dh.tamu.edu/>).

„Az irodalomtörténet leginkább a romantikus művek gótikus misztikumát és különlegességét törekszik kiemelni” – ez az állítás részben védhető, hiszen egyes irodalomtörténetek (ide is kellene pontosítás) valóban hangsúlyozzák egyes romantikus szerzők és művek vonzódását a gótikához és a misztikához, azonban nem elég precíz, hiszen a romantika irodalma nem kizárólag „gótikus” és „misztikus” volt, ill. a gótikus regény mint olyan nem a romantikában, hanem korábban jött létre (lásd pl. Horace Walpole *The Castle of Otranto* c. regényét 1764-ből). „A 19. század második felében fontosak lettek a vikingkori elődök, a középkori világkép és hiedelemvilág.” – ez az állítás azonban nem tartható sehogyan sem, hiszen a felsorolt ihletési források már a század első felében, a klasszikus romantika korszakában megjelentek (B. S. Ingemann, A. Oehlenschläger, E. Tegnér stb.). Az „implicit elbeszélő” fogalom használatát indokolatlannak érzem, vagy ha mégis, akkor ki kellene fejteni; talán inkább implicit szerzőre gondolt a pályázó. Többször felvetődik a modern kor és középkor ellentétpárja, viszont a szerző gyakran igen nagyvonalúan kezeli az összehasonlítást, és nem biztos, hogy a polarizált korszakolás tartható. A periodizálási dilemmáról érdemes volna megkérdezni egy középkortudóst. A Sapkowski és Tolkien műveiben megjelenő világképet egyértelműen a szerző a középkor világképével azonosítja, ami nem pontos, hiszen fentebbi szerzők pusztán ihletet merítettek a középkorból, az ábrázolt világ vizsgálata tehát nem a medievológia (középkortudomány), hanem a medievalizmus/Mittelalterrezeption (középkorértelmezések a középkori utáni korszakokban) körébe tartozik.

A dolgozat szerkezete, okfejtése, logikája (3)

A pályaműnek van elemző része és lezárása, azonban hiányzik a bevezető, helyette a rezümé szerepel az első oldalon. A fejezetek az alcímekben megjelölt témákat nem mindig járják körül: a dolgozat első felében például tartalmi kivonatolás, rövid kitekintések, szerzői portrék váltakoznak. Talán ezzel a csapongó stílussal okolható, hogy bizonyos – amúgy informatív – bekezdések miatt nem kapcsolódnak a főszálhoz (pl. a 10. oldal szlávsággal foglalkozó sorai). Látom a logikai

összefüggést az egyes fejezetek között, viszont az érvelés túlzó, és a pályázó szakterületén túlnyúló következtetésekhez vezet. Bár nem vagyok vallástörténész, középkortudós vagy filozófus, több alkalommal fogalmazódott meg bennem kétely az állítások hitelességét illetően, például a kereszténység és pogányság sorsfelfogásáról szóló szakasz kapcsán, amely rendkívül általánosító. Ez talán az alapvető kérdésfelvetés megfogalmazásával orvosolható.

A dolgozat kivitelezése, stílusa, nyelvhelyessége, helyesírása: (3)

A pályamű bizonyos mértékig megfelel a hivatalos tájékoztatóban (a 35. OTDK Humántudományi Szekció felhívásának 2. számú melléklete, <https://otdk.hu/media/uploads/35human2melleklet.pdf>) foglalt elvárásoknak a következők kivételével: lezárás dátuma, angol nyelvű rezümé. A dolgozat stilisztikailag sokszor ingadozik: az egyik bekezdésben a tudományos körökben bevett nyelvezet és pontosság (kiemelném például a 8. oldal első bekezdését), míg a másokban más műfaji kategóriába (könyvajánló, recenzió stb.) tartozó stílus jellemzi. Az egyes (pl. „kutatásom”) és többes (pl. „kérdésünk”) számú perspektívát szükséges egységesíteni. Olykor elgépelésekbe (pl. „következőképpen”), egybe- és különírási hibákba (pl. „könyv adaptáció”) botlik az olvasó – ezeket könnyen ki lehet szűrni a legtöbb szövegszerkesztő program helyesírás-ellenőrző funkciójával. A központosítás itt-ott hibás (pl. mondatzáró pont után következik zárójeles hivatkozás, fölösleges vesszők, kötőjel túlzott használata pl. „római-katolikus”, „folklor-hagyomány” és hasonló szerkezetek esetében), ahogy néha az egyeztetés vagy a birtokviszonyok (pl. „Habár tehetjük a fantasy első megjelenését a romantika korszakának idejére, a 20. és 21. században egyre inkább meghatározó irodalmi törekvése.”) is. A határozott névelőket ritkítani kellene (pl. „a fantaszt pedig egy-két jeles kutatótól eltekintve a tömegkulturális jelenségnek tekinti”). A hosszú körmondatokat rövidebbre kellene fogni, a terjedelmes tartalmi összefoglalókat lehetne sűríteni, az ismétléseket kerüljük (pl. „nem fordították még magyarra, nem magyarosították”). A szép- és szakirodalmi címek hol dőlt, hol formázatlan szedéssel állnak. Több mondatból hiányoznak mondattani funkciók, egyes mondatoknak nincs vége vagy eleje (pl. „Tudományos munkássága mellett élete fő műve egy több mint 50 éven keresztül folyamatosan bővített és javított saját mitológiai rendszer, amelyet átfönt az általa kidolgozott.” – ha jól értelmezem, ez idézet, de hiányos. A lezárás így lenne: „... átföntak az általa kidolgozott mesterséges nyelvek”). Egyes szavakat hibás értelemben használ a szerző (pl. miatt helyett végett), a vonzatok olykor nem stimmelnek (pl. vágyakozik valamire, és nem valamihez). Az ami és amely vonatkozó névmások használata nem következetes.

Ha tudok még valahogyan segíteni, állok a szerző rendelkezésére, akár szívesen továbbírányítom a megfelelő szakirodalomhoz vagy szakértőhöz. Sok sikert kívánok a további munkához!

Csúr Gábor Attila, egyetemi tanársegéd
ELTE Skandináv Nyelvek és Irodalmak Tanszéke
2021.03.15.